

Giza Eskubideei buruzko Deustu Koadernoak

ISSN (bertsio inprimatua): 2603-5766 • ISSN-L (loturako): 2603-5766

DOI (bilduma): <https://doi.org/10.18543/LFGQ4860>

113 zenb.

ISBN (zenbakia): 978-84-1325-273-5

DOI (zenbakia): <https://doi.org/10.18543/PICP8936>

Etorkizun bat giza eskubideetarako

Cristina de la Cruz Ayuso (koord.)

Deusto

Instituto de Derechos Humanos

Pedro Arrupe

Giza Eskubideen Institutua

Giza Eskubideei buruzko Deustu Koadernoak

DOI (bilduma): <https://doi.org/10.18543/LFGQ4860>

Giza Eskubideei buruzko Deustu Koadernoak

113 zenb.

DOI (zenbakia): <https://doi.org/10.18543/PICP8936>

Etorkizun bat giza eskubideetarako

Cristina de la Cruz Ayuso (koord.)

Bilbao
Deustuko Unibertsitatea
2025

ERREDAKZIO BATZORDEA

Encarnación La Spina, Pedro Arrupe Giza Eskubideen Institutua, Deustuko Unibertsitatea.

Cristina de la Cruz, Pedro Arrupe Giza Eskubideen Institutua, Deustuko Unibertsitatea.

Trinidad L. Vicente, Pedro Arrupe Giza Eskubideen Institutua, Deustuko Unibertsitatea.

Felipe Gómez Isa, Pedro Arrupe Giza Eskubideen Institutua, Deustuko Unibertsitatea.

ARGITATZE BATZORDEA

Anja Mihr, Utrechteko Unibertsitateko Human Rights Centeroko ikertzailea, Herbehereak.

Antoni Blanc Altemir, Lleidako Unibertsitateko Nazioarteko Zuzenbide Publikoko katedraduna.

Carlos Villán Durán, Presidente de la Asociación Española para la Promoción del Derecho Internacional de los Derechos Humanos.

Carmen Márquez, Nazioarteko Zuzenbide Publikoko katedraduna, Sevillako Unibertsitatea.

Cristina Churruga, Pedro Arrupe Giza Eskubideen Institutua, Deustuko Unibertsitatea.

Eduardo J. Ruiz Vieytez, Pedro Arrupe Giza Eskubideen Institutua, Deustuko Unibertsitatea.

Fernando Fantova, gizarte zerbitzuekin lotutako gaietako aholkularia, Bilbao.

Francisco López Bárcenas, Giza Eskubideen Mexikar Akademia, Mexiko.

Gaby Oré Aguilar, giza eskubideetako eta genero gaietako nazioarteko aholkularia eta Human Rights Aheadeko kidea, Madril.

Gloria Ramírez, Mexikoko Unibertsitateko Autonomo Nazionalako Politika Zientziako katedraduna, UNAM, Mexiko.

Gorka Urrutia, Pedro Arrupe Giza Eskubideen Institutua, Deustuko Unibertsitatea.

Jaume Saura, Kataluniako Giza Eskubideen Institutuko presidentea,artzelona.

Joana Abrisketa, Pedro Arrupe Giza Eskubideen Institutua, Deustuko Unibertsitatea.

Jordi Bonet, Nazioarteko Zuzenbide Publikokoartzelona Unibertsitatea.

José Aylwin, Giza Eskubideen behatokiko zuzendaria, Temuco, Txile.

José Luis Gómez del Prado, Mertyzenarioak erabiltzeari buruzko Nazio Batuetako lan-taldeko kidea, Ginebra, Suitza.

José Manuel Pureza, Ikasketa Sozialen Zentroa, Coimbrako Unibertsitatea, Portugal.

Judith Salgado, Giza Eskubideetako Andeetako Programa, Simón Bolívar Andeetako Unibertsitatea, Quito, Ekuador.

Koen de Feyter, Nazioarteko Zuzenbide Publikoko katedraduna, Amberesko Unibertsitatea, Belgika.

Manuela Mesa, Bakerako Hezkuntza eta Ikerketa Zentroko (CEIPAZ) zuzendaria, Madril.

Noé Cornago, Nazioarteko Harremanetako irakasle titularra, Universidad del País Vasco/Euskal Herriko Unibertsitatea, Leioa.

Pablo de Greiff, International Center on Transnational Justice, New York.

Víctor Toledo Llancaqueo, Politika Publikoetako Zentroa, ARCIS Unibertsitatea, Santiago, Txile.

Vidal Martín, Nazioarteko Harremanetarako eta Kanpoko Elkarrizketarako Fundazioko (FRIDE) ikertzailea, Madril.

Lan honen berregintza, banaketa, komunikazio publiko edo moldaketaren bat egiteko, ezinbestekoa da egileen baimena izatea, legeak ezarritako salbuespenetan izan ezik. Lan honen atalen bat fotokopiatu edo eskaneatu behar izanez gero, jo ezazu CEDROra (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org<<http://www.cedro.org>>).

© Deustuko Unibertsitateko Argitalpenak

1 posta-kutxa - 48080 Bilbao

Posta elektronikoa: publicaciones@deusto.es

ISSN (bertsio inprimatua): 2603-5766 • ISSN-L (loturako): 2603-5766

ISBN (zenbakia): 978-84-1325-273-5

DOI (bilduma): <https://doi.org/10.18543/LFGQ4860>

DOI (zenbakia): <https://doi.org/10.18543/PICP8936>

Lege gordailua: LG BI 01122-2025

Giza eskubideen oinarriari buruzko gogoeta batzuk kristau-pentsamenduaren ikuspegitik

Jaime Oraá

Deustuko Unibertsitateko Nazioarteko Zuzenbide Publikoko katedradun emeritua

Giza Eskubideen Adierazpen Unibertsalaren 75. urteurrena dela eta, Fedearen Doktrinarako Dikasterioak Dignitas Infinita¹ izeneko adierazpen interesgarri bat argitaratu berri du, giza duintasunari buruzkoa. Adierazpena lantzen 5 urte baino gehiago eman dute; Frantzisko aita santuak berak iradokizun garrantzitsuak egin zituen, eta amaitzean berak eman zion oniritzia. Testuak giza duintasunaren kontzeptuaren ezinbesteko alderdi batzuk azpimarratu nahi ditu kristau-antropologiaren argitan, eta maila sozial, politiko eta ekonomikorako zenbateko eragin eta inplikazio onuragarriak dituen erakutsi.

Gizaki guztien duintasuna «infinitudat» har daiteke, pertsonaren edozein urritasun fisiko, psikologiko, sozial edo moral alde batera utzita. Beraz, «egia unibertsal» baten aurrean gaude, giza eskubideen oinarri gisa aitortu behar duguna, gure gizarteak egiaz bidezkoak, bakesuak eta benetan gizatiarrak izan daitezzen. Beti azpimarratu behar da gizakiaren lehentasuna eta haren eskubideen babes.

Gaur egun pertsona askoren kontzientzian ilunduta egon daitezkeen giza duintasunaren alderdiak nabarmendu nahi ditu dokumen-

¹ Fedearen Doktrinarako Dikasterioaren Adierazpena «*Dignitas Infinita, giza duintasunari buruz*», 2024ko apirilaren 8a.

tuak; alderdi horietako batzuk eztabaidagarriak izan daitezke, baina gogoetarako eta elkarrizketarako balio dezakete, egun bizi dugun une historiko konplexuan. Gainera, gaur egun gure munduan giza eskubideen alorrean gertatzen diren urraketa larri batzuk salatzean datza dokumentuaren zati garrantzitsu bat.

Ondo dakigunez, giza eskubideen errealitatea jorratzeko diziplinarteko ikuspegitik heldu behar zaio gaiari. Horregatik, filosofiaren eta teologiaren ekarpenak garrantzitsuak dira, eta aberasgarriak izan daitezke, kontuan hartuta zer-nolako formulazio sakonak egin dituzten historian zehar, ikuspegi katolikotik, pentsamendu sozial kristauak eta antropologiak.

Arrazoimenaren eta errebelazioaren arteko integrazioak eta elkarrizketak —gaur egun giza eskubideen alorrean gertatzen ez dena, erabat sekularizatuta dagoen gizarte honetan— aberastu egin dezakete gure diziplina.

Adierazpenean adierazten den bezala: «Elizak, Errebelazioaren argitan, erabat baieztatzen eta berresten du gizakiaren duintasun ontologiko hori, gizakia Jainkoaren irudi eta antzera sortua baita, eta Kristo Jesusen bidez berrerosia». Gizaki bakoitzaren duintasun ontologiko hori eta balio paregabe hori Giza Eskubideen Adierazpen Unibertsean (1948) jaso ziren. Ordutik 75 urte igaro ondoren, indarrez berretsi behar da konbikzio hori, giza eskubideetan gertatzen ari diren urraketa larriak ikusita. Elizak, Joan XXIII.aren «Pacem in Terris» entziklika eman zuenetik, eta haren ondorengoei jarraikiz, agerian utzi du zenbateko garrantzia duten giza eskubideek, nazioarteko bakearen eta segurtasunaren oinarri diren aldetik.

Frantzisko aita santuak animatu egiten gaitu «aitortzera Jainko Aitak infinituki maite duela gizaki bakoitza, eta deskubritzera horrekin duintasun infinitua ematen diola, hori dela giza eskubideen oinarria, eta horretan oinarritu behar dela gizakien arteko bizikidetzeta berria, senidetasun-harremanean. Egia bada ere Jesu Kristoren Ebanjelioan daudela giza duintasun hori eta senidetasun hori, egia da, era berean, giza arrazoimenak hausnarketa eta elkarrizketaren bidez irits dezakeela uste sendo hori. Ikuspegi horretatik, gizaki orok duintasun besterenezina izatea giza izaerari dagokio, edozein aldaketa kulturaletatik haratago. Guk ez dugu besteen duintasuna asmatzen, balio bat da berez, eta berrekin dakar beste horiek beren oinarritzko eskubideen arabera tratatzea.

Aipatu dugun Dikasterioaren dokumentuan, gogoeta interesgarria egiten da Elizak historian zehar giza duintasunaren zentraltasunari buruz izandako kontzientzia progresiboaz. Zentraltasun horrek Itun Zaharrean eta Berrian ditu sustraiak. Horri dagokionez, testuak azaltzen du Jesus Nazaretekoak argi nabarmendu zituela gizaki orenen balioa eta

duintasuna, Jainkoaren irudira egina den aldetik, gizarte-egoera eta kanpoko inguruabarrak edozein izanda ere. Jesusek berak oztupo kulturalak hautsi zituen, eta duintasuna itzuli zien baztertuei eta gizartetik kanpokotzat hartzen zituztenei: zerga-biltzaileei, emakumeei, haurrei, legendunei, gaixoei, atzerritarrei eta alargunei. Munduaren amaieran, lagun hurkoarenganako maitasunaren arabera epaituko gaitu, hau da, begiratuko du ea arreta eman diegun gose denari, egarri denari, kanpotarrari, gaixo dagoenari, espetxean dagoenari, haiekin identifikatzen baita bera. Jesusen ustez, odol- edo erlijio-loturak alde batera utzita gizaki orori egin diogun ongia da epaitzeko irizpide bakarra.

Gaur egun, «duintasun» terminoa batez ere gizakiaren izaera berezia nabarmentzeko erabiltzen da, pertsona oro parerik gabea baita unibertsoko gainerako izakien aldean. Hala, Adierazpen Unibertsalak (1948) «giza familiako kide guztien berezko duintasun eta eskubide berdin eta ukaezinak» aipatzen ditu. Ez dira gizakiak, beraz, dohain edo nolakotasun jakin batzuetan oinarrituta duintasuna ematen dutenak, baizik eta duintasuna berezkoa du pertsonak, ezein aitopenen aurretik, eta ezin du duintasun hori galdu.

Frantzisko aita santuak berak gogorarazi zuenez, kultura modernoan, Adierazpen Unibertsala (1948) dugu pertsonaren duintasun ukaezinaren printzipioaren erreferentzia hurbilena. Joan Paulo II.ak honela definitu zuen: «mugarria da gizakiaren bide luze eta zailean», eta «giza kontzientziaren adierazpenik gorenetakoa bat da».

Adierazpen Unibertsalaren esanahi sakona aldatzeko edo ezabatzeko saiakerai buruz ere ohartarazten du dokumentuak, eta, hori dela eta, funtsezko printzipio batzuk gogorarazten ditu.

1. Gizakiaren berezko duintasuna —inoiz galdu ezin dena, sortzetik heriotzarainokoa— aitortuz bakarrik berma dakioke nolakotasun horri oinarri bortxaezin eta segurua. Erreferentzia ontologikorik gabe, giza duintasunaren aitopena balorazio desberdin eta arbitrarioen mende egongo litzateke.
2. Dokumentuak agerian jartzen du egungo joera batzuek gehiegikeriaz erabiltzen dutela giza duintasunaren kontzeptua, esku-bide berrien ugalketa arbitrarioa justifikatzeko; hain zuzen ere, eskubide berri horietako asko jatorrian definitutakoen aurka-koak izaten dira, eta, askotan, kontraesanean daude bizitzeko oinarritzko eskubidearekin. Arrisku bat dugu: duintasuna askatasun isolatu eta individualistarekin identifikatzea, askatasun horren izenean nahi eta lehentasun subjektibo batzuk «esku-bide» gisa inposatzeko, komunitateak bermatuta eta finantzatuta. Gizaki izateko behar diren ezinbesteko ezaugarrietan oinarritzen

da gizakiaren duintasunaren defentsa, eta ezaugarri horiek ez daude ez norbanakoaren arbitrariotasunaren mende, ez gizartearen onarpenaren mende. Eskubideek eduki zehatz eta objektiboa izan behar dute, giza izaera komunean oinarritua. Erreferentzia objektibo hori gabe, duintasun kontzeptua hainbat arbitrariotasunen eta botere-interesen mende geratzen da.

3. Gizakiaren duintasunak, pertsonaren harreman-izaeraren argitan, askatasun autorreferentzial eta indibidualistaren ikuspegi murriztailea gaintzen laguntzen du. Izan ere, askatasun horrek norberaren balioak sortu nahi ditu, ongiaren arau objektiboak eta gainerako izaki bizidunetik harremana alde batera utzita. Hori gaintu ezean, giza duintasuna subjektibitatera mugatzeko arriskua dago, hau da, gizakiak berari buruz eta bere patuari buruz bere irizpideen arabera erabakitzea, besteen alde batera utzita, giza komunitateko kide izatea kontuan hartu gabe. Gizakiaren duintasunak barnean hartzen du gizakiak besteekiko betebeharrak bere gain hartzeko duen berezko gaitasuna.

Hemen hizpide dugun Dikasterioaren dokumentuak, bigarren zati osoan —dokumentuaren erdia da hori—, giza duintasunaren alorrean munduan gaur egun gertatzen diren urraketa larrietako batzuk jorratzen ditu. Elizak, giza duintasuna eta giza eskubideak iragartzeko eta sustatzeko duen misioaz jabetuta, bere egitekoan funtsezkotzat jotzen du duintasun eta eskubide horien urraketak irmo eta etengabe salatzea ere. Eta nazioarteko komunitate osoari etengabe eskatzen dio har dezala konpromisoa giza eskubideak arduraz eta aktiboki errespetatzeko. Hori egin ezean, gizateriaren senidetasunak eta biziraupenak ez du etorkizunik.

Dokumentuan, giza duintasunaren alorrean gaur egun egiten ari diren urraketa larri batzuk nabarmentzen dira, asmoa ez bada ere urraketa guztiak zehaztasun osoz aztertzea. Hemen aipatu besterik ez ditugu egingo; beraz, zehatzago aztertu nahi dituenak dokumentura jo beharko du.

1. Pobrezia lazarria. Mundu garaikideko bidegabekeria handienetako bat aipatzen hastea erabakitzen du, ondo erabaki ere. Bidegabekeria hori aberastasunaren banaketa desorekatu eta bidegabeari zor zaio, gutxi batzuek asko baitute, eta askok ez baitute ia ezer. Oxfamek berriki egindako ikerketa baten arabera, gizateriaren % 1ek munduko aberastasunaren % 95 du.
2. Gerra. Gerra, suntsipenaren eta minaren arrastoa utziz, hainbat eta hainbat zibil errugaberen heriotza eraginez, izugarri ugari-

tzen ari da munduko hainbat lekutan, «hirugarren mundu-gerra etapatan» dei genezakeenaren formak hartzeraino.

3. Gainera, dokumentuak beste urraketa larri batzuk ere jasotzen ditu, hala nola emigranteen lana, pertsonen salerosketa, sexu-abusuak, emakumeen aurkako indarkeriak, abortua, amatasun subrogatua, eutanasia eta lagundutako suizidioa, desgaitasuna duten pertsonak baztertzea, genero-teoria, sexu-aldaketa, indarkeria digitala eta heriotza-zigorra.

Aztergai dugun dokumentua Adierazpen Unibertsalaren (1948) oso balorazio positiboa eginez amaitzen da. Adierazpen hori da benetako bidea, eta horrekin lotuta hainbat aurrerapauso eman dira, baina beste asko falta dira oraindik emateko. Giza eskubideekiko konpromisoa ez da inoiz amaitzen. Azken hamarkadetan, giza eskubideei buruzko doktrina izugarri garatu da: nazioarteko itunak egin dira, konferentziak egin dira, eta estatuek eskubide horiek betetzen dituztela kontrolatzeko mekanismoak ezarri dira, baina, aldi berean, ez da gertatu gizateriaren gehiengoak benetan eskubide horiek izatea.

Elizak sutsuki eskatzen du gizakiaren duintasunaren errespetua jar dadila guztion onerako konpromisoaren eta ordenamendu juridiko ororen erdigunean, hori baita bidezko zuzenbidean —eta ez boterearen indarrean— oinarritu nahi duen gizarte zibilizatu ororen ezinbesteko funtsa. Pertsona bakoitzak, giza komunitate bakoitzak, giza duintasuna modu eraginkorrean eta zehatzean gauzatu beharra du, eta estatuek, duintasun hori babesteaz gain, gizakiaren eta haren eskubideen erabateko sustapena lortzeko beharrezko baldintzak bermatu behar dituzte.

Gogoeta labor hauek amaitzeko, Pedro Arrupe Giza Eskubideen Institutuko gure «Doctor Honoris Causa» ekarriko dut gogora, Jon Sorbrino teologo eta irakasle maitea, hark erakutsi baitzigu «jainkozkoa dela giza eskubideen alde borrokatzea».